

Aura Koivisto

MERILINTUJA JA LINTUIHMISIÄ

MINERVA

Merilintuja ja lintu ihmisiä

Aura Koivisto

**MERILINTUJA
JA
LINTUIHMISIÄ**

Tekijä kiittää Suomen tietokirjailijat ry:tä saamastaan taloudellisesta tuesta.

© Aura Koivisto ja Minerva Kustannus Oy, 2021.

Kuvat: Risto Sauso

Ulkoasu: Taittopalvelu Ylivero Oy

ISBN 978-952-375-218-4

Painettu EU:ssa, Hansaprint 2021

SISÄLLYS

7

ELÄMÄN KEVÄÄT
lintuharrastajan iloja ja suruja

35

VUOREIJA
pohjoinen kaupunki, jonka turska synnytti

53

VARANKINOSTALGIA
menneitä aikoja

74

MEREN MONTA KÄYTTÖÄ
suuri viemäri ja ehtymätön ruokavarasto

93

KAUAS SIIVET KANTAVAT
merilintujen porhallukset ja purjehdukset

135

KAJAVANAINEN JA PULMUSTEN HERRA
mitä linnut tietävät ja mitä me linnuista tiedämme

181

POHJOINEN KEVÄT: ASKEL ETEEN, KAKSI TAAKSE
kihujen, suulien ja aaltojen ihailua

215

MAALITAU LUJA VAI ELÄVIÄ OLENTOJA
välinpitämättömyydestä välittämiseen

260

NÄKEMIIN, MERI

Hornøyen lintusaaren kuhinaa.

ELÄMÄN KEVÄÄT

lintuharrastajan iloja ja suruja

Nojaan selkääni kivipahtaan ja katselen Hornøyen saaren jyrkänteillä tungeksivia tuhansia lintuja: pikkukajavia, kiisloja, ruokkeja, lunneja, karimetsoja... Mikä siivekkäiden hulina ja korvia huumaava mekkala! Lintuja lähdössä merelle kalaan ja palaamassa kalastamasta, puoliset tervehtimässä äänekkäästi toisiaan, poikaset kerjäämässä ruokaa, vaativasti suut ammolla. Guanon ja meren lemu on väkevä, ja kaikkialla rehottavat ja kukkivat runsaasti tyypeä nauttineet puna-ailakit ja rohtokuirimot.

On keskikesä, ja Jäämerestä kohoava pieni kalliosaari on tupaten täynnä elämää.

Mietin, minkälaista täällä olisi keväällä, kun rinteillä on vielä lunta ja ympärillä velloo hyisen kylmä meri? Minkälaista olisi päästä seuraamaan kevään tuloa? Nähdä, kuinka linnut taas täyttävät talven ajaksi autioituneet kalliot, valtaavat pesänsä, pitävät soidintaan, aloittavat uuden pesimäkauden...

Nuoruudessani 1980-luvulla retkeilin Pohjois-Norjan Varanginvuonolla monena kesänä. Suurissa kolonioissa pesivät merilinnut tarjosivat päihdyttäviä runsauden elämyksiä, ja avarat tunturi- ja merimaisemat tuntuivat samalla kertaa levollisilta ja mahtipontisilta.

Sitten Norjassa retkeilyyn tuli pitkä tauko, kuljeskelin muissa maisemissa ja asuin välillä myös Virossa. Vuonna 2014, yli 25 vuoden poissaolon jälkeen, palasin jälleen. Taas kolmena kesänä tein retkiä Jäämeren rannalle, kunnes viimein, vuonna 2019, pääsin toteuttamaan vanhan haaveeni: vietän Varangilla koko kevään.

Minä ja retkikumppanini Risto ja Musti-koira lähdemme matkaan maaliskuun alussa ja kotiin Suomeen palaamme toukokuun lopulla. Tukikohtamme sijaitsee Vuoreijassa, joka on parintuhannen asukkaan kaupunki pienellä kivisellä saarella.

Tämä kirja etenee tuon kevään 2019 myötä, ja näyttämönä ovat Varanginvuonon kylät ja Vuoreijan kaupunki. Aluksi tosin kerrom lintuharrastuksesta ja lintujen nykytilanteesta hieman yleisesti. Nuoruudesta tutut paikat aiheuttavat nostalgiaa – siispä mukana on myös joitakin muisteluksia 1980-luvun reissuilta. Kaikenlaisia sivuhenkilöitäkin kirjassa esiintyy, esimerkiksi Jäämeren retkillä tavattavia valaita ja saukkoja, mutta sankareita ovat ennen kaikkea merilinnut.

Merilintujen elämä on todellakin sankarillista. Nämä höyhen- ja sulkapeitteiset olennot pystyvät hallitsemaan niin ilmameriä kuin aavoja ulapoitakin ja hankkivat toimeentulonsa kalastuksella. Helppoa se ei silti ole, etenkin kun ihmistoiminta aiheuttaa luonnolle uusia, vakavia ongelmia. Kalliojyrkänteille pesimään ahtautuvien lintujen kiihkeät tervehdysseremoniat, tiivis perheyhteys ja koko niiden elämisen vimma tuntuvatkin koskettavilta – sitä enemmän, mitä enemmän lintujen elämästä tietää.

Oman osansa tässä kirjassa saavat myös ihmiset, etenkin lintuihin intohimoisesti suhtautuneet persoonat, tutkijat ja harrastajat, joiden ansiosta tietomme siivekkäistä jatkuvasti lisääntyy.

1.

On huhtikuun 16. päivä vuonna 1977. Se on päivä, kun rannalla kuljeskellessani koen taivaallisen herätyksen. Oikeastaan se on esteettinen herätys. Hieno kevätpäivä, aurinkoa ja meren kimmellystä. Kun katson siniselle taivaalle, näen kovaa vauhtia ylitseni lentäviä vesilintuja... Niiden vatsapuolet loistavat ihmeellisen lohenpunaisina.

Kauniita, sulavalinjaisia olentoja, täynnä kevään kiihkeää elämää!

Heti kotiin päästyäni alan selailla lintukirjaa selvittääkseni, mistä lajista on kysymys, ja saman tien aloitan havaintojen kirjaamisen. Isokoskelo. *Mergus merganser*. Tieteelliset nimet ovat tärkeitä.

Noin lintujen maailma minulle aukesi, kolmetoistavuotiaana ja yhtäkkiä. Simsalabim!

Tai ehkäpä äkillinen herätykseni ei ollut yllättävä, asuinhan Korkeasaaren eläintarhassa ja olin biologien lapsi, joten kaikenlaiset eläimet kuuluivat kiinnostuksen kohteisiini jo pienestä pitäen.

Eikä kotona kannustusta puuttunut. Isäni hankki minulle heti kiikarit ja aikansa parhaan suomalaisen lintuencyklopedian, kaksiosaisen *Pohjolan linnut värikuvin*.

Nyt yli neljäkymmentä vuotta myöhemmin voin nähdä, mitä kaikkea linnut ovat elämäni tuoneet. Lintuharrastuksen myötä en ole saanut vain roppakaupalla hienoja muistoja vaan myös aviopuolison ja pitkäaikaisimmat ystäväni. Kun vielä lintuharrastus on laajentunut muidenkin eliölajien tutkailuksi, olen siitä kirjoittamalla saanut jopa toimeentuloni. No, kehnonpuoleisen, se on myönnettävä, mutta toisaalta elämässäni on ollut paljon vapautta. Jos minulla olisi ollut hyvä vakituinen työpaikka, monet mielenkiintoiset poukkoilut olisivat jääneet tekemättä. Puolisollani Ristolla on sama

juttu, sillä hän ryhtyi valokuvaajaksi. Niinpä olemme voineet valita asuinpaikkamme sen mukaan, minkälaisia pähänpistoja olemme saaneet. Ja poikkeuksetta pähänpistomme ovat liittyneet luontoon.

Lintuharrastukseni alkoi silkasta kauneuden ihailusta, eikä siinä mielessä harrastukseni ole oikeastaan muuttunut. Linnut tarjoavat loputtomasti esteettisiä elämyksiä, etenkin jos niitä pääsee katselemaan kauniissa maisemissa.

Nuoruuteni kiihkeimmällä lintukaudella saatoin kyllä retkeillä jopa kaatopaikoilla tai jätevedenpuhdistamoilla, mutta silloin kyse oli pikemminkin tiettyjen lajien metsästyksestä kuin luonnosta nauttimisesta. Ehkä nuo äärimmäisen vastenmieliset ympäristöt tarjosivat myös jonkinlaista luontoharrastuksen komiikkaa. Lemuaivan jäteliejun tai roskavuoriston maisemiin suuntautuneet retket olivat ikään kuin inhorealistisia antiluontoelämyksiä.

Vielä tuolloin, 1980-luvulla, pääkaupunkiseudun kaatopaikoilla saattoi tavata myös alkoholisteja, jotka olivat kyhänneet sinne sääliittäviä asumuksiaan. Jos nuo kojujen asukkaat joskus lähestyivät, se tapahtui aina nöyrästi muutaman markan toivossa. Miesten olemuksista huokui ihmiselon tragedia, mutta vaikka se tuntui pahalta, niin paljon se ei nuorekkaan itsestä mieltäni järkyttänyt, etten olisi samoissa kohtaamispaikoissa kyennyt iloitsemaan vuorihempeistä tai tunturikiuruista. Muun muassa näitä kahta lajia saattoi talvisaikaan löytää Helsingin Kyläsaaren kaatopaikan rikkaruohokentiltä. Etelä-Suomen lintuharrastajalle vuorihemppo ja tunturikiuru ovat aina olleet harvinaista herkkua, sillä ne kuuluvat tunturi-alueiden pesimälajistoon. Nyt monen pohjoisen lajin tavoin ne ovat entistä harvinaisempia, ja meillä Suomessa ne ovat joutuneet uhanalaisten lajien listalle. Pohjois-Norjassa niiden tapaaminen onnistuu

paremmin, ja Varangin-retkilläni olenkin saanut katsella niitä kaatopaikkaa hienommassa ympäristössä.

Mutta ehkä vielä kauneutta enemmän minua kiehtovat lintujen elintavat. Strategiat, joiden avulla ne elämässään selviytyvät. Eläinten käyttäytymisen tutkimus on erityisen kiinnostava tieteenala, ja heti lintuharrastukseni alussa intouduin seuraamaan pikkulepinkäisten elämää. Vanhempieni vapaa-ajan asunnolla itäisellä Uudellamaalla oli monta lepinkäisreviiriä, joita kiersin katsomassa. Nimesin linnut maanomistajien mukaan, joten tarkkailuni kohteita olivat muun muassa Hilskat, Heikkilät ja Piriset. Kökötin tuntikausia isäni rakentamissa piilokojuissa ja vahdin lintujen pesimäpuuhia, mutta mitään tieteellisesti mullistavaa en tainnut ”tutkimuksissani” havaita.

Nyt minun olisi turha etsiä samoilta paikoilta pikkulepinkäisiä, sillä noilta ajoilta ne ovat kovasti vähentyneet. Moni maaseudun lintu, joka vielä 1970- ja 1980-lukujen maaseudulla tuntui niin tavalliselta, on nyt uhanalaisten tai silmälläpidettävien lajien luettelossa: haarapääsky, räystäspääsky, pensastasku, peltosirkku, kuovi, kiuru, varpunen...

Lepinkäiskesinä haaveilin tutkijan urasta, mutta myöhemmin luovuin ajatuksesta. Vaikka luontoa koskeva tieto kiinnosti, tieteen tekeminen ei sittenkään ollut minun alaani. Sitä kuvastivat havaintovihkoni, joihin ei ollut merkitty yli lentävien muuttoparvien suuntia ja yksilömääriä tai tarkkoja säähavaintoja. Omat havaintovihkoni olivat oikeastaan päiväkirjoja linturetkiltä, ja laveasti löpöttelevien kuvausten ohella täytin sivut pilapiirroksilla retkikavereistani, itsestäni sekä näkemistämme siivekkäistä. Lintuharrastukseni onkin ollut suurilta osin mukavaa vapaamuotoista retkeilyä, enkä ole ottanut paineita tieteen tekemisen, henkilökohtaisten taitojen tai muiden suoritusten suhteen.

Lajintuntemus on toki jokaiselle lintuharrastajalle tarpeen, mutta siitä on muodostunut vielä oma erityisalueensa. Alan huipuilla on takanaan vuosikymmenten perehtyminen ja yleensä myös paljon ulkomaanmatkoja. Lisäksi määrittäjänä saatetaan erikoistua johonkin tiettyyn ryhmään, kuten lokkilintuihin, kahlaajiin tai petolintuihin – kaikki erityisen vaikeita ryhmiä, joissa höyhenpukujen väritys vaihtelee eri ikäkausina, eri vuodenaikoina ja eri yksilöiden välillä.

Myös rengastusluvan saaminen edellyttää vahvaa lajintuntemusta, jossa tosin tärkeitä eivät ole niinkään harvinaisuudet vaan peruslajien ja niiden eri ikävaiheiden tunnistaminen.

Joskus lajinmääritykseen keskittyvä lintuharrastus on vaikuttanut kovin kilpailuhenkiseltä, etenkin silloin, kun siihen on liittynyt henkilökohtaisten ”pinnojen” keruu. Tämä tarkoittaa sitä, että harrastaja listaa ja laskee näkemänsä lajit. Jokainen laji, on se sitten yleinen tai harvinainen, on yhden pinnan arvoinen. Välillä on tuntunut siltä, että pinnapiireissä pahin häpeä, johon ihminen saattaa elämässään sortua, on väärä lajinmääritys, joka lintumiesten slangilla on ”käpyämistä” tai ”vääntämistä”. Häpeä koskee erityisesti sitä, jos erehtyy luulemaan yleistä lajia harvinaiseksi.

Nykyään kaikenlaista luontohavaintojen tekemistä kutsutaan bongaamiseksi, mutta alkujaan bongaamisella tarkoitettiin sitä, että lähdetään katsomaan jonkun toisen löytämää harvinaista lintua – mahdollisesti jopa usean sadan kilometrin päähän – eli tieto lajista ja sen olinpaikasta on saatu jo etukäteen. Linnun löytäjä puolestaan ei bongaa vaan hänelle havainto on ”spontaani” eli ”sponde”.

Nuoruudessaani 1980-luvulla lintuharrastus oli Suomessa lähes yksinomaan poikien ja keski-ikäisten miesten harrastus, mutta nyt ollaan lähempänä lintuharrastuksen suurvallan eli Britannian mallia: mukana on yhtä lailla naisia ja miehiä. Vai pitäisikö

sanoa mummoja ja pappoja, sillä harrastajien luontainen hiusten väri on usein harmaa, jos heillä hiuksia ylipäänsä on. Digikuvauksen innostamana riveihin on astunut myös nuorta sukupolvea, lisäksi BirdLife-järjestö ja paikallisyhdistykset ovat erilaisilla tempauksillaan saaneet houkuteltua uusia harrastajia. Yleisesti ottaen lintuharrastukseen on tullut rentoutta, aloittelijoihin suhtaudutaan kannustavasti ja porukoihin on helppo päästä.

Vaikka retkikaverini olivat reiluja ja mukavia eikä minua koskaan syrjitty, toisinaan tuntui hieman häiritsevältä ja nolostuttavalta liikkua poikaporukoissa. Onneksi myös pari vuotta vanhempi veljeni Kimmo innostui linnuista, ja teini-iässä retkeilimmekin paljon yhdessä.

Koulussa ongelma ei ollut pelkästään se, etteivät linnut olleet tyttöjen harrastus, vaan että se oli omituinen ja poikkeava harrastus ylipäänsä. Omassa koulussani ei lintuja tai muutakaan luontoa harrastettu eikä siihen millään tavalla kannustettu, mitään luontokerhoakaan ei ollut. Muistan ällistykseni, kun ylioppilaskevääni vapaudessa teltilin Porkkalanniemessä seuraamassa arktisten lintujen kevätmuuttoa, ja sinne ilmestyi jostakin Helsingin koulusta kavereita, jotka olivat toukokuussa *saaneet koulusta lomaa lintu-retkeilyyn*.

Jos minä lähdin koulun sijasta linturetkelle, minun täytyi olla ”sairas”. Onneksi tässäkin suhteessa vanhempani tukivat harrastustani, sillä aina tuli poissaolovihkoon holhoojan allekirjoitus, ja opettajien epäluulojen välttämiseksi laadin kirjauksista mahdollisimman vaihtelevia. Sairastin muun muassa flunssaa, vatsatautia, nuhakuumetta, nuhaa ja yskää sekä yskää ja nuhaa. Toistoa oli hiukan vaikea välttää, sillä poissaoloja kertyi aika tavalla. Opettajat eivät kuitenkaan osanneet ihmetellä heikkoa terveystäni, etenkin kun luokkamme

muutamat pahat pojat veivät heidän terävimmän huomionsa. Pojat olivat lintsareita, minä olin kiltti ja huomaamaton tyttö.

Vanhempani taisivat napista vain kerran, kun lähdin kavereideni kanssa Hankoon bongaamaan pikkukajavaa, vaikka juuri sinä päivänä olisi ollut biologian koe. Mikään ei minua pidätellyt, kun minulla oli ”nuhakuume” tai oikeammin pinnakuume. Pikkukajava on pohjoisten valtamerten lintu eikä harhaudu Suomeen kovin usein, joten tilaisuuteen oli tartuttava.

Pisimmän pinnaretkeni tein joskus 1980-luvun alkupuolella Kokkolaan – ja silloinkin kohteena oli merilintu, arktisten vesien pikkuruokki. Bongamaan oli lähtenyt useita autokuntia Turusta ja Helsingistä, ja minä satuin olemaan niiden joukossa, jotka onnistuivat linnun näkemään. Ehdimme ihailla sitä vain lyhyen tuokion, sitten tuo ties mistä Huippuvuorilta harhautunut kyyhkynkokoinen lintu lentää huristi merelle ja hävisi lopullisesti. Väärinkäsitysten vuoksi pikkuruokki jäi muilta näkemättä, ja tämä herätti katkeruutta, jopa synkkiä epäluuloja tahallisesta harhautuksesta. Bongauksessa vellovat tunteet eivät aina ole positiivisia, ja kovan pinnan menettäminen – ”missaaminen” eli ”nuijaaminen” – on vakava paikka siinä missä taas suuren rareiteetin eli harvinaisuuden näkeminen tuottaa ylenpalttista riemua. Niin paljon kuin lintuja ihailenkin, tällaisia tunteiden syövereitä jonkin pinnan vuoksi en enää itsestäni löytäisi, mutta aikanaan ehdin niistä minäkin sekä nauttia että kärsiä.

Toisen pitkän bongauksen kohteena oli valkoperäsirri, arktinen pesimälaji Pohjois-Amerikasta. Normaali ihminen luonnehtisi tätä pientä kahlaajanpylleröä lähinnä mitäänsanomattoman näköiseksi. Sitä ei ole kovin helppo erottaa yleisestä sukulaislajistaan suosirristä, niin että taatusti en olisi itse sitä mistään kahlaajaparvesta löytänyt.

Porukassa oli onneksi pari konkaria, joiden määritystaitoihin saatoin luottaa ja jotka olisivat ystävällisesti tarjoilleet tämän hienouden näkökenttäni – jos vain lintu olisi ollut paikalla. Valkoperäsirri oli kuitenkin ehtinyt häipyä, joten matka Helsingistä Vaasaan ja takaisin edusti puhdaspiirteistä nuijausta.

Bongausta harrastin pari vuotta, mutta sitten into lopahti. Rynnätäminen jonkin yksittäisen harvinaisuuden perään ei tuntunut enää hauskalta tai jännittävältä, saati sitten tärkeältä. Ehkä bongarin on oltava luonteeltaan keräilijä ja mieluusti myös kilpailuhenkinen, enkä minä ole oikein kumpaakaan. Luontoharrastuksen kytkeytyminen tällaiseen pakonomaiseen, jopa satojen kilometrien pituisiin autoralleihin herättää myös paheksuntaa, syystäkin. (Tosin ainakin menneinä vuosina harrastettiin kimppekyytejä ja autot olivat yleensä tupaten täynnä.) Nykyään jotkut ovat ryhtyneet keräämään ”ekopinnoja”, jolloin matkat tehdään yksinomaan lihasvoimin, kävellen tai polkupyörällä.

Retkikaverini eivät olleet luokkatovereitani. Jos lähdin suoraan koulusta jonnekin retkelle, piilotin kiikarit huolellisesti laukun pohjalle, koulukirjojen alle. Olin varma, että kiikarien löytyminen olisi ollut pilkan aihe. En ollut koulukiusattu, mutta pidin myös varani, etten olisi antanut kiusaamiseen aihetta. Sen suhteen olin suorastaan yliherkkä: kaikenlainen poikkeaminen tuntui vaaralliselta. Näin jälkepäin ajatellen totta kai luokkakaverini tiesivät luontoharrastuksestani, asuinhan eläintarhassa ja vanhempani olivat tunnettuja luontoihmisiä, mutta sitä tuskin tiedettiin, miten intensiivistä harrastukseni oli ja että siihen liittyi originelli ystäväpiiri.

Heikki-niminen kaverini oli ennen lintuja harrastanut kaikenlaisia matelijoita (mikä toisaalta sopii, jos ajatellaan lintujen esihistoriaa, nehän polveutuvat dinosauruksista). Myös veljeni Kimmo

harrasti matelijoita, ja hänellä oli lemmikkinä muun muassa jättiläiskäärmeitä. Niinpä matelijaharrastuksen myötä Heikki tutustui ensin Kimmoon, ja pian hän melkeinpä adoptoitui perheeseemme. Kun sitten kaikki kolme kiinnostuimme linnuista, kesälomat kuuluivat paljolti porukalla retkeillen.

Alkujaan Heikin spesiaaliajaa olivat kilpikonnat, joiden tieteelliset nimet ja tarkat tuntomerkit pulppusivat ehtymättömästi hänen muististaan. Hänen mielestään pohjoisamerikkalaisten gofferikilpikonnien lajinmääritys oli helppoa, sillä ei tarvinnut kuin vertailla eri lajeja edustavien yksilöiden kolmannen ja neljännen takavarpaan kynsien välimatkojen eroavaisuuksia. Samalla helppoudella hän saattoi retkillämme lausua pitkät pätkät vaikkapa Uno Kailaan tai Aaro Hellaakosken runoja. Heikistä olisi voinut tulla menestyksekkäs tutkija, mutta opintojen esteen taisi muodostaa haluttomuus noudattaa ylemmältä taholta annettuja päiväkäsikyjä. Tosin armeijassa tämä ominaisuus päinvastoin edisti opintoja, sillä Heikki sai usein rangaistukseksi ”koppia”, ja kopissa oli sallittua joko lukea Raamattua tai opiskella jotakin. Heikki käytti alokasaikansa lukuisat koppipäivät opiskeluun ja ehti hankkia itselleen erinomaisen viron kielen taidon. Viron itsenäistyttyä hän oli mukana inventoimassa maan aarniometsiä, joten kielitaidosta oli hyötyä. Samoin hän on toiminut lintutieteen kenttätöläisenä ja ollut mukana muun muassa uhanalaisten kiljuhanhien seurannassa.

Etevät ja omistautuneet harrastajat antavatkin merkittävän panoksen lintutieteeseen. Esimerkiksi lintuatlas, jossa kymmenen vuoden välein selvitetään Suomen pesimälinnustoa, samoin kuin talvi- ja kesäaikaisten linjalaskennat sekä vesilintulaskennat tehdään pääosin tuhansien harrastajien voimin. Suomessa on myös tarkat fenologiset tiedot lintujen muutosta juuri harrastajien tekemien

havaintojen ansiosta. Ja tietysti monet harrastajat auttavat lintuja tekemällä niille pönttöjä ja muita tekopesiä.

Parhaat retkikaverini asuivat Järvenpäässä, joten retkeilin usein heidän kulmillaan. Joskus kuitenkin pyörähdimme Helsingissä, vaikkapa rautatieasemalla lähtiessämme meren rannalle Porkkialaan, ja silloin olin hieman huolissani, että sattumoisin joku luokkatoverini voisi osua kohdalle ja nähdä meidät. Saatoin kuvitella heidän ihmettelyjään: *mitä kumman tyyppejä nuo oikein ovat?*

Huoltani ei helpottanut, että yksi retkeilevistä ystävistäni oli täydellisen välinpitämätön ulkoisen olemuksensa suhteen. Ari oli pitkä ja hontelo ja kulki huojuen ja leveästi saapastellen – ja voi kauhistus, avoimesti kiikarit kaulassa! Selässä oli maalaispapanmallinen reppu (siihen aikaan kukaan normaali koululainen ei käyttänyt *minkäänlaista* reppua), musta maihari lepatti, farkuissa oli enemmän paikkoja kuin alkuperäistä farkkua, kaulan ympäri moneen kertaan kiedottu villahuivi roikkui pitkänä kuin boakäärme ja päätä koristi paksu, räiskyvänkeltainen villamyssy.

Suorastaan kadehdin moista vapautuneisuutta, sillä itse pukeuduin joukkoon sulautuvaan univormuun, johon kuuluivat sininen tai harmaa collegepusero ja merkkifarkut.

Koulusta lähdettyäni salainen kaksoiselämäni päättyi ja ymmärsin, että ne ystävät, joista halusin pitää kiinni, olivat juuri nuo kylähullumaiset tai vähintäänkin maalaismaiset pojat, jotka minun laillani rakastivat kiihkeästi lintuja ja viettivät aikaansa mieluiten taivasalla.

Heidän kanssaan retkeilin Pohjois-Norjassa Jäämeren rannoilla 1980-luvun kesinä. Yhden naispuolisenkin ystävän sain vihdoin mukaamme, ja parina kesänä Outi ja minä liikuimme paljon yhdessä.

2.

Jos vuoden 1977 kevät herätti minut riemuitsemaan lintujen olemassaolosta, 2010-luvun keväät ovat herättäneet surua ja ahdistusta lintujen hupenemisesta. Pahin ei ollut muutaman vuoden takainen kylmä kevät, sillä toukokuiset pakkaset ja lumisateet tarjosivat lintujen hiljaisuudelle luonnollisen selityksen. Sellaisen kevään voi vielä uskotella itselleen ohimeneväksi poikkeukseksi.

Mutta entä kun tulee hienoja touko- ja kesäkuun aamuja, jolloin metsien pitäisi täyttyä punarintojen, rastaiden ja leppälintujen lurituksista, soiden kaikua käkien kukunnasta, lirojen kimityksestä ja pikkukuovien pulputuksista – ja vallitseekin outo hiljaisuus?

Syitä elämän vaimentumiseen voisi eritellä pitkään mutta sanotaan lyhyesti: ihmistoiminta. Lintuja on maailmassa jo miljoonia, ei, vaan *miljardeja* vähemmän kuin vielä muutamia kymmeniä vuosia sitten. Arvioiden mukaan pelkästään Kanadassa ja Yhdysvalloissa on nyt kolme miljardia lintua vähemmän kuin oli 1970-luvulla.

Linnut vähenevät, kun niiltä viedään suoja ja ravinto, kun niiden levähdyspaikkoja ja pesimäympäristöjä hävitetään. Kaikkinaisen maan mylläämisen ja rakentamisen ohella levitellään myrkkijä, ja jopa sellaiset ilmiöt kuin häkkilintuharrastus, vapaina juoksevat kissat ja lasitaloja suosiva arkkitehtuuri koituvat miljoonien lintujen kohtaloksi joka vuosi.

Ja totta kai lintuja myös tarkoituksellisesti tapetaan. Välimeren rannoilla niin laillinen kuin laitokin metsästys on yleistä huvia ja kaikki lajit ovat riistaa, aivan kaikki. Lintuja ammutaan ja pyydetään verkoilla ja liimatikuilla. Tämä tarkoittaa keväin syksyin *joka vuosi* toistuvaa suoneniskua muutenkin vaikeuksissa oleviin

populaatioihin. BirdLifen arvioiden mukaan pelkästään Välimeren alueella tapetaan laittomasti noin 25 miljoonaa lintua vuodessa. Muita pahoja muuttolintujen teurastuspaikkoja ovat Kaukasuksen ja Kaspianmeren alue sekä Lähi-itä. Kymmeniä miljoonia kuolleita lintuja joka vuosi. Ja tappamalla tappaminen siis lintujen elinympäristöjen tuhoamisen lisäksi.

1800-luvulla ihmiset tappoivat sukupuuttoon muuttokyyhkyn, jonka uskotaan olleen maailman runsaslukuisin lintulaji, mutta nyt ihmiskunta on aiheuttamassa sukupuuttoja sitäkin laajemmalla rintamalla. Lukemattomat vielä vähän aikaa sitten yleiset lajit ovat häntää kärsimässä.

Ja tottahan me suomalaisetkin osallistumme, sillä eivät vain muuttolinnut vaan myös monet paikkalinnut ovat taantuneet. Kuvaava esimerkki on hömötiainen, nuoruuteni yleinen metsätintti, jonka populaatiot ovat nyt sellaisessa syöksykierteessä, että laji on julistettu erittäin uhanalaiseksi.

On ilmiselvää, ettei nykypäivän luonnossa elämä ole niin runsasta kuin sen luontaisesti kuuluisi olla. Se ei ole edes sellaista kuin muistan neljännesvuosisadan takaa. Muistikuvani ovat erittäin selviä, sillä 1990-luvulla teimme yhdessä Riston kanssa Kainuun suojelualueilla lintujen linjalaskentoja, joissa kirjataan ylös tiettyjen reitien varrella kuullut ja nähdyt linnut. Retkikohteet olivat siis aivan samoja kuin nyt, eikä kyseisiä suojelualueita ole edes esimerkiksi avohakkuilla pilattu.

Mieleeni on jäänyt, kuinka jonakin varhaisena kesäaamuna auringonnousun aikaan, laskennan alkuvaiheessa, lintukuoro oli joskus niin huumaava, niin kakofoninen, että ajattelin: *miten pystyn poimimaan tuolta eri lajit, saati sitten eri yksilöt?*

Mutta nyt se olisi helppoa. Ei kuoroja vaan sooloesityksiä.

Viime vuosien hiljaisuus oli yksi syy siihen, että halusimme lähteä kevääksi pohjoiseen, Jäämeren rannalle. Siellä olisi ainakin merilintuja!

3.

Totuus on ikävämpi kuin Varangin Hornøyen saaren lintuhulinassa voisi aavistaa. Kaikista maailman linnuista suhteellisesti eniten uhanalaisia lajeja on juuri merilintujen ryhmässä. Erään laajan, koko maailman meriä kattaneen selvityksen mukaan merilintujen määrä on 50 vuodessa laskenut peräti 70 prosenttia.

Merilinnuilla on monenlaisia ongelmia, jotka vaihtelevat lajien ja merialueiden mukaan. Liikakalastuksen aiheuttamaa ravinnon-saannin vaikeutumista, kuolemisia verkkoihin ja koukkuihin, öljyonnettomuuksia, ympäristömyrkyjä, muovirooskaa, vieraslajeja...

Uutiset ja raportit kertovat huolestuttavia tietoja myös pohjoisesta. Monissa Britteinsaarten, Islannin ja Norjan merilintukolonioissa pesinnät ovat vuosi toisensa jälkeen epäonnistuneet, niin että paikoin joidenkin lintujen määrät ovat jopa romahtaneet. Maineikkaalla St. Kildan saarella Skotlannissa pikkukajavien populaatiot ovat vuodesta 2000 vähentyneet peräti 96 prosenttia. Norjan suurimmassa lunnihdyskunnassa Lofoottien Røstillä pesi vuonna 1979 lähes 1,5 miljoonaa paria, kun vuonna 2015 luku oli enää 289 000 paria. Norjassa lunnien arvioidaan vähentyneen kaiken kaikkiaan 33 prosenttia siitä, mitä kannat olivat 1980-luvun alussa.

Tutkijoiden mukaan ongelmien taustalla on todennäköisesti ilmastomuutos.